תלמוד בבלי · אחרונים · הגהות יעב״ץ · סדר מועד

הגהות יעב"ץ על שבת

רבי יעקב ב"ר צבי [היעב"ץ] עמדין

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

הגהות יעב"ץ על שבת

רבי יעקב ב"ר צבי [היעב"ץ] עמדין

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/הגהות-יעבץ-על-שבת/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611151759 של הספרייה.

תוכן העניינים

דף ג: 6
דף ה: 6
דף ט: 6
דף י: 6
דף י: 6
דף יא: 6
דף יב: 7
דף טו: 7
דף יז: 7
דף יח: 7
דף יט: 7
דף יט: 7
דף כא: 8
דף כג: 8
דף כד: 8
דף כה: 8
דף כה: 8
דף כו: 8
דף ל: 9
דף לא: 9
דף לא: 9
דף לב: 9
דף לב: 9
דף לג: 9
דף לג: 9
דף לד: 10
דף לד: 10
דף לה: 10
דף לה: 10
דף לו: 11
דף לז: 11
דף לח: 11
דף מא: 11
דף מב: 12
דף מד: 12
דף מה: 12
דף מו: 12
דף מז: 12
דף מח: 12
דף מט: 13
דף מט: 13
דף נ: 13
דף נ: 13
דף נא: 13
דף נב: 13
דף נב: 13
דף נג: 13
דף נג: 14
דף נד: 14
דף נד: 14
דף נה: 14
דף נה: 14
דף נו: 15
דף נז: 15
דף ס: 15
דף ס: 15
דף סא: 16
דף סב: 16
דף סג: 16
דף סג: 16
דף סד: 17
דף סד: 17

דף סה. 17
דף סה: 17
דף סו. 17
דף סו: 18
דף ע. 18
דף עג. 18
דף עה: 18
דף עז: 18
דף פא. 18
דף פג: 18
דף פד: 19
דף פו: 19
דף פז: 19
דף פח. 19
דף פח: 19
דף פט: 20
דף צ. 20
דף צ: 20
דף צז. 20
דף קג: 20
דף קד. 20
דף קה: 21
דף קח. 21
דף קט. 21
דף קט: 21
דף קי. 21
דף קי: 21
דף קיב: 21
דף קיג. 21
דף קיד. 22
דף קטז. 22
דף קטז: 22
דף קיז. 22
דף קיח: 22
דף קיט. 22
דף קיט: 23
דף קכא: 23
דף קכד. 23
דף קכד: 23
דף קכז. 23
דף קכז: 24
דף קכט. 24
דף קכט: 24
דף קלא. 24
דף קלב. 24
דף קלג: 25
דף קלה. 25
דף קלו. 25
דף קלז: 25
דף קלח. 25
דף קלח: 25
דף קלט. 26
דף קמ: 26
דף קמא. 26
דף קמב: 26
דף קמה. 26
דף קמה: 27
דף קמו: 27
דף קמז. 27
דף קמז: 27
דף קמח: 27
דף קמט. 27
דף קנ. 28
דף קנא: 28

דף קנב. 28
דף קנב: 28
דף קנג. 29
דף קנד: 29
דף קנה. 29
דף קנו: 29
דף קנז. 29

דף ג:

גמ' מבעו"י דאי שדי ליה. נ"ב הכלי. ומאן דגרס להו לא משתבש דאפירות קאי. וכ"מ לישנא אתי בהו דבסמוך:
שם דרב בִּבְיָ כצ"ל:

דף ה:

גמ' והוא שעמד "לפוש". נ"ב נגזר מן וינפש:
רש"י ד"ה והוא שעומד. "דבתרא". צ"ל דבתרה:

דף ט.

רש"י ד"ה פתח פתוח. ולחיו לפנים כו'. נ"ב היינו ברוחב האסקופה שהיא לפנים בין שתי חומות או פצימין של מבוי משני צדדיו והן הן לחייו. והיינו נמי דקאמר בסמוך שהלחי סתמיה נגד האסקופה כו' שהיא עומדת תוך הפתח והלחי בצדה. וקאמר הכא לפנים מן האסקופה לאפוקי לחוץ ודוק ובזה א"צ למה שנדחקו בו המפרשים:

דף י.

תוס' ד"ה אי. דחסידי כו'. נ"ב משמע להו דאין חסידות יותר מת"ת שהיא כנגד כל המצות. מ"מ אינו מוכרח שי"ל חסידים הם כרשב"י וחבריו דוקא דמקרו (לקמן יא.) תורתן אומנתן א"נ כר"י בן בבא ור"י בן אלעאי (כמ"ש בב"ק קג: תמורה טו:) וסתם ת"ח לא מיקרי חסיד:

דף י:

גמ' היינו דאמר רב מילתא. נ"ב הך מילתא פירושו כלי מילת. וכן בפ' במה בהמה (נ"ד) שמכבנין אותו למילת. ובסמוך ב"ס מילת:

דף יא.

גמ' אבל בקשקושי. נ"ב נ"ל היינו מגדלים העשוים לקשקש שתולין בהם זוג המקשקש לשעות או להשמיע עיירות לאסוף העם לעת הצורך כמו שנהוג באלה הארצות:
תוס' סד"ה ולא. דחברים היו כומרים כו'. נ"ב זהו האמת ונודע שהם עובדי האש. והמה כומרים ישנים הנמצאים באומת הפרסיים:

דף יב.

תוס' ד"ה אפי'. שוין. נ"ב משמע באתרא דשוין לית בה משום לי"כ גבר על אשה וגו' וכן מוכח בפ"ו דנדרים (מט:) גבי אתתא דר"י דעבדא גלימא דהוטבי. מ"מ ודאי צריך שיהא היכר אחר להבחין בין זכר לנקבה כשהן ילדים לפחות עד שיצמח זקן לזכר ועד שיהיו שדים נכונו לנקבה:

דף טו:

גמ' אמר ר' יוחנן אמר ר"ל. נ"ב ראה זה דבר חדש. ואף בתנאים בסמוך קצת כיוצא בה. רשב"ג דהוה נשיא קאמר משום ר"מ דהוא חכם עיין שלהי הוריות:

דף יז:

תוס' ד"ה על כו' לאסור בהנאה כו'. נ"ב הטעם פשוט משום דמשכר ומרגיל לדבר עבירה וכדאי' במ"ר גבי בנות מואב שע"י השקאת יין הכשילום לזנות עמהן ויצמד ישראל לב"פ. ותו משום דמחלף ביי"נ גמור:

דף יח.

גמ' פותקין מים לגינה כו'. נ"ב ומשקה את הנזרע והנטוע בה ע"י הגרת המים עליהם. ומשקה מים לצמחים חייב משום חורש ומשום זורע (ע' ריש מ"ק):
שם ומניחין מוגמר כו' גפרית כו' נ"ב נראה דמוגמר נמי הוי דומיא דגפרית שהוא מארבע מדורות דלא צריכי רוב כדאיתא שלהי פרקין:
תוס' ד"ה ולימא. ואי"ת כו'. נ"ב קושית התוס' כאן היא לפי מ"ש לקמן בד"ה והשתא דוק ותשכח וכך תמצא מבואר בראי"ש יפה ודמהר"מ בזה אינם מובנים:

דף יט.

גמ' אבל לדבר מצוה "ש"ד" ונ"ב מותר (וכ"ה בראי"ש ובה"ג וספר התרומה ומלת ש"ד אינו לשון ברייתא אלא לשון גמ'):
רש"י ד"ה מפליגין. וזהו לשון. נ"ב הפלגת:

דף יט:

גמ' רבא בר חנינא צ"ל רבה (בר) בר חנה (וכ"ה בדפוס שונצינו וברי"ף ורא"ש):

דף כא.

גמ' ומדפשקי. נ"ב שי"ן שמאלית ר"ל פסקי המים שהם פלגי מים:
שם סייעינהו. נ"ב לדברים שאמרתי:
שם כבתה. נ"ב נר פעמים ל"ז ופעמים ל"נ (עתוס' קדושין ב: ד"ה קשו):

דף כג:

גמ' הות מאחרה ומדלקה לה. נ"ב, כלומר לעצמה לקיום מצותה. או לנרה של שבת שנר לשון נקבה הוא לפעמים בלשון גמרא כמש"ל בנ"ח:
תוס' ד"ה דבי נשא. נ"ב בסוף פרק אין צדין מוכח כפי' תוס' (ופי' ראשון של רש"י) גבי אתתיה דר"א וביבמות (נ"ח ב' ס"ו א') בהדיא דבי נשא הוא האב:

דף כד.

גמ' מהו להזכיר ש"ח בבה"מ. נ"ב מהך בעיא ומהנך דלקמן נראה דתקוני ברכות לא באו לשלמותן עד אחר חתימת התלמוד והכי משמע נמי בפ' אין עומדין ובדוכתי טובא ועיין עוד שלהי פ' כיצד מברכין:
שם אקלע לבי "רבא" צ"ל רכה:

דף כה.

תוס' ד"ה כרת. שלא ימותו בעבודתן קודם נ'. נ"ב ואחר חמשים כבר שב מצבא העבודה:

דף כה:

גמ' ר"ט אומר כל כו'. נ"ב ר"ט בדידיה שער וכן ר"ע כדאיתא:
רש"י ד"ה איזהו עשיר נ"מ למטרח כו'. נ"ב נראה שר"ל עד הכי אורח ארעא טפי לא שא"כ אין לדבר סוף שלעולם אין אדם שחצי תאותו בידו והכתוב צווח אל תיגע להעשיר. ולי נראה דנפקא מינה לדינא דהמקדש את האשה ע"מ שהוא עשיר אע"ג דהתם בהאיש מקדש (מט:) ל"א אלא כל שבני עירו מכבדין אותו מפני עשרו. התם מילתא פסיקא נקנ ובפלוגתא לא קמיירי והכא אגב אשה מקושטת לת"ח נסיב לה:

דף כו.

תוס' ד"ה שכן. דהכא משמע דעדשה כו'. נ"ב תמיהא לאו מתניתין היא רפ"ו דנגעים מקום הגריס תשע עדשות:

דף ל.

גמ' וידעו כל העם. נ"ב המון העם:
שם וכל ישראל. נ"ב שרי ישראל:
שם מאלף עולות שעתיד שלמה כו'. נ"ב מצינו שדוד הקריב יותר ממנו שלשת אלפים עולות כשהתנדב לבנין הבית (בסוף ד"ה א) אלא שאז היתה ההקרבה מכל ישראל. ושלמה העלה האלף עולות בעבורו לבדו:

דף לא.

גמ' לאו עלי דידי קא סמכת כו'. נ"ב ורמוזה תשובה זו בתורה לא תסור מן הדבר וגו' ימין ושמאל:

דף לא:

חליף ואזיל ר' יעקב בר אחא. נ"ב נ"ל תרי ריב"א הוו שמצינו במ"ק כ"ב ב' שהיה גדול וחברו של רבי:

דף לב.

גמ' כמי שנמסר לסרדיוט. נ"ב שר הדיוט:
שם עמי הארצות מתים. נ"ב בחורים וילדים

דף לב:

ר"ח בר אבא ור' יוסי. נ"ב נ"ל דהיינו ר"י בר חנינא (ובמנורת המאור הגירסא ור' אסי וביר‌ושלמי בכ"מ קורא לר' אסי דש"ס בשם ר' יוסי וכמ"ש הגר"א באה"ע סי' ה' ס"ק ג' ואפשר שגם בגמ' דילן נקרא לפעמים כן ובזה א"צ להגיה בכמה מקומות):

דף לג.

גמ' והשמטת שמיטין. נ"ב ע"ד מארץ ישורשו:

דף לג:

היה שם ר"י וראב"י. נ"ב זם המעשה היה מאוחר למעשה דבסמוך כדמוכח מניה וביה. ולפי שבאותו מעשה הקודם ככר נגזר על ר' יוסי שיגלה לכן לא היה ר' יוסי כאן בזה המעשה אלא ר"א בנו היה ממלא מקומו:

שם הלך יהודה ב"ג וספר דבריהם. נ"ב ראיתי בסי"ו שר"י בן גרים היה מאו"א ולפי זה יתכן שנתקיים גיורא עד י' לא תבזי ארמאי קמיה (סנהדרין צ"ד):

שם אמר לו בני די לעולם כו'. נ"ב כלומר דבר על לבו שלא יעני שם עוד על שאינם עוסקים בתורה (כמ"ש דהוה מחי ר"א) כי די לעולם בנו שתורתנו אומנתנו. היא תקן על העולם כולו ואין להעניש אדם מעתה:

שם שמע רפב"י חתניה. נ"ב בשלהי אד"ר נראה שהיה רשב"י חתנו של רפב"י וע"כ האחד ט"ס. אמנם בספר הזוהר נראית סתירה בזה. כי בכ"מ מוכח שר"א בנו דרשב"י היה חתנו רפב"י:

דף לד.

גמ' זונות מפרכסות זו את זו. נ"ב עע"פ (קי"ג ב'):

שם יהב ביה עיניה כו'. נ"ב דכוותה ענשוהו לר"י ואפקוה מבי מדרשא (ב"ב כ"ג ב') דקשי כי מותא וכן בפז"ב (סנהדרין לא.) אפקו להההוא דגלי רזיא:

דף לד:

זה נכנס וזה יוצא. נ"ב הקדים נכנס ליוצא. כלומר אין לומר על היום יוצא עד שנכנס הלילה לפי שא"א לעמוד על היציאה אלא ע"י הכניסה:

דף לה.

גמ' (חזייה לרבא דקא) דאוי. נ"ב חברו לקמן דנ"ג ע"ב:

רש"י ד"ה אלא בין השמשות דר' יוסי כו' והא בעי הערב שמש. נ"כ הוא מסקנא דגירסא הנ"ל. וצ"ל שאח"ז היה גורס ג"כ אלא בה"ש דר' יהודה לרבי יוסי כו' כגירסא דידן. וק"ל:

ד"ה פשיטא כו' ומעריב שמשיה "בבין השמשות דר' יוסי: מישך" כו'. כצ"ל:

סד"ה בשלמא. דידיה. נ"ב נ"ל שצ"ל דר"י ר"ל דר' יוסי:

דף לה:

גמ' אדאני. נ"ב ובלשון משנה נקרא תלמית כ"פ הר"ש פ"ק דכלאים מ"ח:

שם מה נעשה להם לבבליים כו'. נ"ב גם בבבל עצמה היו נוהגין בתקיעות אלו עיין ע"ז (ע' א'). ונ"ל טעם שהיו שובתין מתוך מריעים לפי שחשו שמא יטעו כשלא ישמעו תקיעה ראשונה וישמעו שניה יסברו שהיא ראשונה:

דף לו.

גמ' הני תלת מילי אשתנו שמייהו מכי חרב בהמ"ק חצוצרתא כו'. נ"ב נ"ל טעם נכון לדבר לפי שבמקדש היו תוקעין בשניהם יחד דכתיב בחצוצרות וקול שופר הריעו לפני המלך ה' (ר"ה כז.) ומשחרב בהמ"ק בטלו חצוצרות בר"ה. לכן שמו זכר לדבר ע"ד אם אשכחך ירושלים ולהתפלל להשי"ה שיחזירם לנו. לפיכך קראו לשופר חצוצרות לומר זהו החצוצרות ואין כאן חצוצרות אחרות וגם כדי שלא יטעו לתקוע גם עתה בחצוצרות. וכן מזה הטעם עצמו שינו שם החצוצרות והחליפום בשם שופר שלא לטעות בתעניות לתקוע גם בשופר על כן קראום שופר כלומר זהו שופר לזכור שאין כאן שופר אחר. וכן עד"ז החליפו שם ערבה בצפצפה שגם ערבה תלויה במקדש שכל זמן שהיה קיים היו מביאין ערבה למקדש מלבד ערבה שבלולב שנאמר ערבי שתים (ע' בסוכה לד) וכשחרב הבית בטלה ערבה אחת. לכן שינו שמה שלא יטעו לקחת גם עתה שתים משום דכתיב ערבי והשתא מדכרו להו ע"י שינוי השם דלא ליתו למטעי. ותו משום דצפצפה נזכרה לגנותן של ישראל כדאי' פל"ה (סוכה שם) לכן עתה נאה לה שם זה לכזכירן גנותן שע"י חטאם הפסידו הערבה. ויבקשו רחמים על בנין המקדש. וכן הדבר מכוון בפתורא כו' עמ"ש בס"ד (חסר תי' אחת בכ"י) והם דברים נכונים בס"ד:

דף לז:

גמ' אמר רב אשי קאימנא קמיה דר"ה. נ"ב כמה ר"ה הוו. שמא ר"ה בריה דרב יהושע הוא:

דף לח:

גמ' אלא הכי א"ר חייא. נ"ב בר אבא:
שם אלא כירה כי אינה גרופה וקטומה על "גביו": צ"ל גבה:

דף מא.

גמ' רחץ בחמין ולא שתה מהם. נ"ב לא ממים שכבר רחץ בהם (וע' בהוריות י"ג ב') אלא ר"ל חמין כל שהן והכי דייק לישניה ברש"י וק"ל אבל צ"ע היאך שתה שם וא"א לברך שם בבית הפנימי שעומדין עם ערומים. דילמא לא חשיכא שתיה אלא כמאן דחנקתיה אומצא (ספ"ו דברכות וע"ש בשנות אליהו) וכיון דלא להנאת שתיה קעביד לא בעי ברוכי:

רש"י ד"ה שנחושתה. ואני אומר נחושתה כו'. נ"ב ומסייע ליה לרבינו מדקאמר מחממתה לשון נקנה. ואי הוי לשון נחושת הול"ל מחממה. כי נחושת לשון זכר הוא ברוב המקומות נחושת קלל ממורט מוצהב:

דף מב.

גמ' א"ל ר"ה (לרב אשי). נ"ב ר"ה טובא הוו:

דף מד:

רש"י סד"ה הניח כו' בלא יחדו. נ"ב ע"י הדלקה ודו"ק:
ד"ה ואינה מצלת כו' וכלים בולטים. נ"ב בזה מסולקת קושית תוס' (וע' במהרש"א):
תוס' ד"ה יש. כגון שהניח כו'. נ"ב נ"ל דוחק. וגם תינוק אינו בר דעת ולא שליח הוי. אבל עו"ג י"ל שליחות לחומרא אלא נ"ל דמיירי שהניחם לצורך חולה לפנות לו מקום וכדומה. א"נ במציל מפני הלסטים. וכמאן דשרו כה"ג:

דף מה.

גמ' וביצים שתחת תרנגולת כו'. נ"ב תוך ג' ימים לישיבתה. נ"ל (וע' פסחים נ"ה ב):

דף מו.

גמ' הורה במנורה לאסורא. נ"ב דאיכא הוראה לאסורא נמי (כתובות ז.):

דף מז:

גמ' לימא תנן סתמא כר"י דאמר גורם כו'. נ"ב וא"ת והא פכ"כ משמע דלא שרי ת"ק אלא משום פסידא וכ"פ בהג"ה בש"ע סי' של"ד (עמו"ק) א"ה מנלו לכר"י תיתי אפי' כרבנן ושאני הכא דליכא פסידא. י"ל דבלא"ה משני שפיר: (ועי' באור זרוע הלכות ע"ש סימן כ"ח):

דף מח:

גמ' דאמור רבנן כל המחובר כו'. נ"ב פי"ב דכלים (משנה ב'):

דף מט.

תוס' ד"ה כאלישע. ומבזין המצוה ושוחקין ברצועה כו'. נ"ב נמצא שאפי' מניחין אותן כאילו לא הניחום איברא מגרע גרעי:

דף מט:

סוף ע"ב גמ' לרבא. נ"ב למילתיה דרבא:

דף נ.

תוס' ד"ה אלא. אין גי' זו נכונה. נ"ב כבר תקנתי שאין קושי בלשון והרבה כיוצא בו בלשון גמרא לרבא הוא כמו לדרבא:
ד"ה בפיקורן. שיש בה שער כו'. נ"ב לפ"ז הוא לשון לעז ממש אלא שהוא הפוך:

דף נ:

רש"י סד"ה בגורדיתא דקני. מוחק. נ"ב נ"ל צ"ל "ממחק" דהיינו מחליק:

דף נא:

במתני' וטובלין. נ"ב נ"א וטובלן חסר יו"ד ויש פנים לשתי הנוסחאות:

דף נב.

גמ' מיתבי קשרה כו'. נ"ב פ"ב דפרה:

דף נב:

גמ' בין מחט למחט אמר "ליה". צ"ל לו:

דף נג.

גמ' אע"פ "שקשורה". צ"ל שקשור:
שם בזמן "שקשורה" צ"ל שקשור:
שם קרירא ליה. כצ"ל:

דף נג:

לא יריצנה בחצר. נ"ב אפי' בחצר. ומאן דמתיר נראה פשוט דאפילו לר"ה שרי אבל לא חוץ לתחום:

שם כמה גרוע אדם זה שנשתנו לו סד"ב. נ"ב ונס גדול שנעשה שמא בשביל בנו נעשה שהים חשוב לפני המקום:

שם כמה צנוע אדם כו'. נ"ב ש"מ דצנוע מותר לקדש אשה אע"פ שלא יראנה:

שם (ומסגו כי) דוו. נ"ב וחברו בשלהי ב"מ (לעיל לה.) חזיי' דקא דאוי למערב נ"ל יעב"ץ:

דף נד.

גמ' הקשורה לו "בשליתו". כצ"ל:

רש"י ד"ה ויקרא להם בעשרים "ושתים". נמחק מלת ושתים:

דף נד:

גמ' דלא הדר חייך. נ"ב נ"ל צ"ל חייף דחכוך לשון משנה בארמי הוא לשון חוכא וטלולא:

שם דעבדי "ליה" סימנא. צ"ל להו:

שם דעבדי "ליה". צ"ל להו:

דף נה.

גמ' רישא דרישך בחמימי. נ"ב ולא מוכח ליה למ"ע. משום דחזא דשמע ולא אשגח כדאמר הא יתיב מ"ע. ש"מ דלא מקבל מניה:

שם מעלליהם. נ"ב מעלליכם קרי:

שם ומיד והנה ששה כו'. נ"ב הך קרא קדים. אלא מיד נתקיים ע"י אותם ששה הכתובים למעלה מ"ש אחריו ויצאו והכו בעיר. ומשום דקבעי לאסוקי פירושא דמזבח הנחושת דכתיב בהך קרא ולסיועי לדתני ר"י משו"ה מייתי ליה הכא בתר דסיים לדר"י:

דף נה:

ועמרם אבי משה וישי כו'. נ"ב בעי טעמא. דהא בשלהי פע"פ משמע דאפי' מ"ש יעקב אע"ה שתי אחיות בחייהן נחשב חטא כ"ש עמרם שנשא דודתו. ובישי מצינו ג"כ במדרש הרהור חטא (וע' בקדושין פא:) ולכאורה הו"ל למחשב טסי ליותם מ"י (וע' בסוכה מ"ה ב') ובספר הזוהר בראשית (נ"ג א) קחשיב ליב"נ דלא מית אלא בעיטא של נחש וצ"ע. ותו קשה קרא דכתיב כי אדם אין צדיק וגו' (ועל תירוץ התוס' העירו המפרשים) וי"ל

דהיינו דדייק קרא יתירא אשר יעשה טוב ל"ל. לימא אשר לא יחטא בלבד אלא ה"פ ודאי איכא טובא צדיקי דלא חטאו אך מ"מ בטוב שעשו לא נמלטו מחטא כענין ישי שלא חטא כלום ואף בפ"א שנתכוין לבא אל שפחתו נצל שלא חטא ובא על אשתו ועשה טוב. הרי עכ"פ מצד המחשבה יש חטא במעשה הטוב וכן הדבר בנשואין שקודם מ"ת כשל יעקב ועמרם טובים היו בודאי כי לא נזהרו עדיין רק שלא נמלטו מבחינת חטא בעתיד. או גם מצד הכוונה כענין יעקב שנתן עינו ביופי. זהו ש"ה אשר יעשה טוב ולא יחטא בטוב שעושה:

שם הרתעתה. נ"ב לשון נרתע לאחוריו והעי"ן שורש דוגמתו הרבה בתלמוד ענינו חזרת אדם לאחוריו ונמנע מלעשות מה שחשב מתחלה מחמת יראה. וההי"א שמשית תמורת החי"ת (במלת פחז) בהיותם ממוצא א':

דף נו:

גמ' אילמלי לא קבל דוד לה"ר כו'. נ"ב אע"ג דחטא שלמה. היה מייסרו ומוכיחו בשבט אנשים. ולא היה קורע המלכות מיד בניו:

דף נז:

גמ' אלא א"ר יהודה. נ"ב הוא איזה אמורא אחרון (מדקאמר משמיה דאביי. ואולי הוא אבייי קשישא):

תוס' ד"ה אי. לא שייכא אלא באשה. נ"ב ע"ל ד"נ ע"א (ע"ש בתוס' ד"ה בפקורן) דודאי מישך שייך. אלא ה"ט דלא קתני ליה גבי איש. משום דאיש יוצא בו גם לר"ה. משא"כ בעבד דלא יצא בו לר"ה כאשה:

דף ס.

גמ' הגזרה. צ"ל השמד (וכ"ה בדפו"י):

דף ס:

א"ל איפה. נ"ב בתורה בבני מדין בעי"ן:

שם בעא מניה ר"ה מרב "אסי". כצ"ל:

שם אמר רב "אסי" ולא כו'. כצ"ל:

דף סא.

גמ' ירא שמים יוצא ידי שתיהן. נ"ב שתי השמועות (להכי קאמר בל"נ):

דף סב:

גמ' חלופי שופרא כיבא. נ"ב מפרש כי כמו קיא אותיות החיך מתחלפות. תחת שיצא לך שם בגוים ביפיך:
שם שנעשו פתחיהן כיער. נ"ב מייתי לה הכא באגב לומר כדרך שנענשו הנקבות על עסקי נאוף כך הזכרים כמותן עד"ז נענשו היינו דאמרי אנשי איהו בקרי כו' (מגילה י"ב סוטה י') ואע"ג דודאי לא כל אנשי ירושלים כך היו ח"ו אלא בהדי הוצא לקי כרבא (ב"ק צב):
רש"י ד"ה הלוך וטפוף. ונשואות היו. נ"ב בפ"ק דע"ז (י"ח א') גבי ברתיה דרחב"ת משמע קצת דבפנויה נמי גנאי הוא לה:

דף סג.

גמ' אל תקרא והדרך אלא וחדדך. נ"ב שתי אותיות ה"א ור"ש מתחלפין בחי"ת ודלי"ת שדומין בצורתן (וגם ה"א וחי"ת ממוצא א'):
שם למשמאילים בה עו"כ איכא א"י ליכא. נ"ב וא"ת הא חזינן דלא"ה הוא. וכמה מאלו מאריכין ימים הרבה. מרבים המיימינין שהם ע"פ הרוב מדוכאין ביסורין ורובן אינן מזקינין. והמשמאילין להפך אין חרצובות למותם ובריא אולם יבלו ימיהם בטוב ושניהם בנעימים כאשר צווח איוב ע"ז וכן שאר נביאים. וכמה מעשיות גם בתלמוד ומדרשים מסייעים להודיע ההפך. מאי אית לך למימר האי אורך ימים נמי לעולם שכולו טוב הוא (וכ"ה בס"ת פ' לך ובזוהר פ' וישב וש"מ וע' בקדושין מ' וברש"י שם ד"ה חייך ולעיל י"ג א"ב וצע"ק) ורשעים בחייהם קרוים מתים:
תוס' סד"ה אין. דהאי אין בין ל"ד. נ"ב בשינוי טבעו של עולם קאמר אין בין:

דף סג:

גמ' מכאן ואילך למעשים טובים. נ"ב כי לא המדרש הוא העיקר אלא המעשה שתקיים מה שלמדת ועסקת בתורה שתהא לשמה:
רש"י סד"ה ואילו אצעדה. "אותם וגו'" נמחק:

דף סד.

תוס' ד"ה מידי. ואי"ת כו'. נ"ב י"ל דהרהורי עבירה קשין מעבירה (יומא כ"ט א'):

דף סד:

גמ' שזנו עיניהם מן הערוה. נ"ב ש"מ דנכרית בכלל ערוה היא וכ"פ שהיא בכלל ג"ע:
שם עד שבא ר"ע ולמד כו'. נ"ב נ"ל שלא חלק על זקנים הראשונים ח"ו אלא זקנים ראשונים לפי דורם כן למדו ויפה הורו. שהן ידעו בבני דורם שאינם מקפידים ולא מסתכלין בהן אפי' בעת טהרתן. כענין שאמרו (ב"ב טז א') בא"א (עתה) (הנה נא) ידעתי כו'. וכן למעלה (נ"ג ב') בפב"ב באחד שנשא גדמת כו'. וכי הא דאמרינן בא וראה שלא כדורת הראשונים כו' ר"פ כ"מ (ברכות לה: גיטין פא.) וה"ט דמשנה אחרונה (סוף פ"ק דבכורות וש"מ) במח"ק:
רש"י ד"ה בנדתה. "**להרחיקה**". כצ"ל:

דף סה.

גמ' לדורשיני. נ"ב תרי מלין לדיר שני כלומר לתולעת שבשנים כמו (פ"ט דפרה מ"ב) הדירה והכנה שבתבואה:
תוס' ד"ה ומפצי. ור"ת פי' כו'. נ"ב נייד מפירש"י משום דק"ל ההיא דתנן (מקואות ספ"ז) שהמים מקדימין ורש"י מפליג בין טיט לטיט עיין ביו"ד סי' קצ"ח (וע"ש בהגר"א ס"ק ל' מ"ד):

דף סה:

גמ' התם דרך הוצאה. נ"ב וכיון דלא צריך לו משוי הוא:
שם אבל הכא א"ד הוצאה. נ"ב ואין חייבין עליה אפי' בלא הערמה:
רש"י סד"ה וסבר שמא כו' משום דאמרינן חומר כו'. נ"ב עמ"ש בס"ד בשי"ע ספ"ח:

דף סו.

גמ' והתניא הודו לו "אמר" צ"ל ואמר (וכ"ה ברש"י):
תוס' ד"ה כוורת. דקש נמי חשיב כשל עץ כדאמר כו'. נ"ב דעדיפא איכא בפשתי העץ (לעיל כו:):

דף סו:

רש"י ד"ה קישורי. נהי דטהורין מטומאת כו'. נ"ב תימה דאי איתא דטמאין מדרס. טמאין נמי טמא מת כדתנן בפ"ו דנדה (מט.) ועפי"ד דכלים בס"ד (ובפשיטות י"ל שכוונת רש"י ג"כ נהי דטהורין מטעם מגע אבל אמאי טהורין מטעם מדרס וממילא טמאין בכל הטומאות):

דף ע.

גמ' יומת בממון. נ"ב דכוותה וגם בעליו יומת (ע' בכתובות ל"ז ב' וצ"ע):

דף עג.

גמ' אתמר נתכוין לזרוק כו'. נ"ב ב"ק דף כ"ו וע"ש בתוס'"

דף עה:

גמ' המגרר. צ"ל המגרד ונ"ב לשון (איוב ב) להתגרד בו ובמשנה (ר"ה כ"ז ב') גרדו והעמידן על גלדו:

דף עז:

גמ' לאפוקי הנדרנא. נ"ב לשון סביב ודוגמתו בפסחים דע"ו (ע"א):

דף פא.

רש"י ד"ה אבל לא הפאיס כמו שקל כו'. נ"ב ולעיל דע"ג ע"ב שדי פיסא לדיקלא:

דף פג:

תוד"ה וישימו. קרא דמלכים זבוב בעל עקרון. נ"ב תמהני וכי כתוב שם כך. והלא שם כתוב בעל זבוב. והשתא ניחא טפי תירוצא דהתוס' דודאי אי מהתם ס"ד דפירושו גדול כמו לא יטמא בעל בעמיו. מדכתיב בעל זבוב שאין בעל דבוק לזבוב וא"ל משמעות אחר אלא תואר שבעל הוא זבוב ושם אחד הוא וי"ל זבוב גדול. משא"כ באמרו זבוב בעל עקרון שיש בו ענין הדבקות ר"ל בעל נסמך לעקרון. משמעו זבוב שהוא גדול של אנשי עקרון. וכך הוא משמעות בעל ברית בעל של ברית:

דף פד:

תוס' סד"ה ארבע. מודה דחייב. נ"ב מנלן. דילמא נמי ס"ל דבעינן שני מינין מיהא במפולת יד (ומפשפות דבריהם משמע דלא בעינן):

דף פו:

גמ' ודכ"ע בשבת נתנה תורה. נ"ב לבר מראב"ע עקב רוח אחרת אתו וסובר שבע"ש נתנה. כמ"ש כפר"א (פמ"ו) ועמ"ש בס' אם לבינה בס"ד:

דף פז:

גמ' אתחומין לא אשקוד ומ"ס אתחומין נמי אפקוד. נ"ב נ"ל פירושו מ"ס אתחומין לא אפקוד כלל עד אחר סיני כשאר המצות ומ"ס אתחומין נמי אפקוד היינו באלוש. דבסדר עולם מייתי להו תרוייהו במרה נצטוו על השבת ובתר הכי קאמר באלוש נתנה להם שבת. ש"מ דאיתא להא ואיתא להא ותלמודא דרך קצרה נקט ור"ל במ"ש שבת דמרה היינו שבת שלפני מתן תורה שכבר נתנה בט"ו באייר ובזה מיושב מה שנתקשה להתוס' בד"ה כאשר צוך דודאי שבת ראשונה היתה שלא שמרו מקצתן (כמ"ש בס"ד בגליון ס"ע פ"ה) ובכן אין הכרח ג"כ למ"ש תוס' סד"ה אתחומין וק"ל. אלא ודאי מפ' המן ילפינן הוצאה. ול"פ אהא דבמרה נתנה שבת:

דף פח.

גמ' א"ל ר"י הא מני רבנן. נ"ב דכוותיה בפרק יוצא דופן (מ"ו ב') (דר"י תני לה ולא סבר לה):

שם עליה דר"ח. נ"ב ערש"י. ולישנא דקרא הוא. אפי' בהי"ת ככתוב (מלכים א כב) ראיתי את ה' יושב וגו' וכל צבא השמים עומד עליו. וכן (ישעיה ו) שרפים עומדים ממעל לו. וכן כמלכותא דארעא (שמואל א כב) ושאול יושב וגו' וכל עבדיו נצבים עליו:

דף פח:

ת"ר עלובין כו'. נ"ב נ"ל דקאי אדסליק מניה. ר"ל כ"י העלובה הנזכרת שומעת חרפתה ואינה משיבה. למימרא דא"ל חטאו לא מייתו והכתיב פ' נחלות כראי' (ע"ז ה' א') ועוד משוס ערבוב שטן (עשו העגל) ושמחה ביסורין שנגזר עליה בעוה"ז בגליות ודוק:

דף פט:

גמ' אי לאו דא"ל מי הוה ידע. נ"ב דאמרינן (פסחים קיז:) כלום יש עבד שרבו נותן לו מתנה וחוזר ונוטלה ממנו. משו"ה משמע דלא א"ל הקב"ה דהוי"ל לקתה מדה"ד:
תוס' סד"ה מדבר. ואיך יתכן דמדבר כו'. נ"ב גם זה כבר מיושב ממש"ל שהכל מדבר אחד כי גדול היה ומתפשט גם לצד מזרח מעבר לירדן והלאה. סביב לים המלח קדמה:

דף צ.

רש"י ד"ה ריח רע. "**חלטית**". צ"ל חלתית:

דף צ:

גמ' כמלא פי חזיר. נ"ב שראוי למכרו או ליתנו לעו"ג או לגר שנפלו לו בירושה או גבאו ישראל בחובו או ניתן לו במתנה או מצאו:

דף צז.

גמ' אלא מהיכא הוה מויעפילו. נ"ב ואין בו משום התורה כיסתו שכבר נשמר רש"י מזה:
שם אתה אין סופך להאמין. נ"ב עם שהוא לא נופל מהם מהיותו בן מאמינים הקפיד עליו על שהוציא לעז על כולם שיסכימו לד"א. ולא יחשדו כללות העם בכך משא"כ ביחיד אין צדיק בארץ אשר לא יחטא:

דף קג:

גמ' המגרר. צ"ל המגרר (וכמש"ל דע"ה):
רש"י ד"ה כיון דאיתא בגלטורי. קלוטורס. נ"ב נ"ל שהמלה מלשון לעז מגלטור. קורין לכתיבות מקולקלות:

דף קד.

גמ' קוף (**קדוש**). נ"ב גימטריא מקום וכן עולה הוי"ה ברבוע:
שם אם חוזר בו אני קושר לו כתר. נ"ב נ"ל הדברים מגיעים לירב"ן דאמרינן בחלק (ק"ב א') שתפשו הקב"ה בבגדו וא"ל חזור בך ואני ואתה ובן ישי נטייל בג"ע ואז היה מתקיים בו ובניתי לך בית נאמן היינו כתר כמותי. מלכותא דארעא כעין מלכותא דרקיעא:
שם לגן הדס. נ"ב נקרא כך הג"ע ע"ש הצדיקים הנוחים בו שנקראים הדסים (מגילה י"ג א' סנהדרין צ"ג א') כמ"ש והוא עומד בין ההדסים:

דף קה:

גמ' שליף "מצבייתא" נ"ב מפורש לעיל (ע"א) על בקירום:
רש"י ד"ה לס"ת שנשרף. דומה לו כו'. נ"ב לטעמיה אזיל בפירושו דההיא בזרוע (במ"ק שם) ועתשו' אמ"ה ז"ל (סי"ז):

דף קח.

גמרא "כדאמרי" במערבא. כצ"ל (וכ"ה בדפו"י):
שם "מתיבי" ר"ז. צ"ל מתיב: שם יהא רעוא דת"ל קרנא בעיניה. נ"ב לייטיה. משום דהוה חייש במעיה וזה צערו שעכבו במשאלותיו. ובלא"ה משום חולשא דאורחא נמי לאו אורחא. ואין אדם נתפס על צערו. וכדעבד נמי לשמואל בסמוך:

דף קט.

גמ' כל מיני כשות. נ"ב בערוך גרס קישות לפי' הוא מין זרע כשל קשואין:

דף קט:

(**בסופו**) **ליתי עוברא רחמרא**. נ"ב עי' פ' בתרא דיומא (פ"ג ב'):

דף קי.

גמ' דכי נח נפשיה "דרב". נ"ב נ"ל דרבה צ"ל:
שם מהו לשתות מ"ר בשבת. נ"ב ש"מ דבחול שרו לרפואה וכ"מ לעיל (קט:) דאר"ח לגלויא מ"ר במ"י (ועי' בהגר"א יו"ל סי' פ"א ס"ק ה'):

דף קי:

רש"י ד"ה לא תעשו קרי ביה לא תעשו. כצ"ל:

דף קיב:

גמ' בעי "רבי" חזקיה. נ"ב נ"ל שט"ס הוא ול"ג ליה וכן הוא בעירובין הזקיה גרידא:

דף קיג.

גמ' עניבה גופה קשירה היא. נ"ב סוכה (דל"ג ב'):

דף קיד.

אגמ' ויחף במנעלים המטולאים. נ"ב משום דאין לך משוקץ ומתועב לפני המקום כהולך בלי מנעלים (ביבמות ס"ג ב' איתא כן כהולך בשוק ערום. ועי' לקמן קכ"ט א' וברש"י שם ד"ה ויקח מנעלים כו' וע"ע לקמן קנ"ב א' ובפסחים קי"ג ב'):

דף קטז.

גמ' וספרי המינים. נ"ב נראה שר"ל אותן מינין מישראל שנתחדשו קרוב לחורבן הבית הידועים שבנו במותם על כתבי קדש ולמדו לשונם העוה שקר להפוך דא"ח:
שם הני ספרי דבי אבירן. נ"ב ס"ת שכתבו להם ומספקא ליה אי הוו מינין ממש. ושמואל לא הוה מחזיק להו במינין נראה שהיו פלוסופים חוקרים בלבד:

דף קטז:

רש"י ד"ה יומא דאסתנא. אמת שרוח דרומית צוננת. נ"ב אפשר במקומו של רש"י ז"ל שהיה בצרפת כך הוא. אבל בארץ אשכנז שלנו רוח צפונית קרה מאד ודרומית חמה היא:

דף קיז.

גמרא דשקיל ליה בברזא. נ"ב עתוס' ולכולהו פירושי אע"ג רעכ"פ איכא הכנה משבת צ"ל דכה"ג שרי כדשרי קניבת ירק משבת (ביוה"כ) אף לחול (הרמב"ם לא פסק כן אלת דמ"מ ס"ל לר"י הכי לעיל קי"ד ב') כ"ש ליו"ט ולצורך מצוה דאכילת פסח:

דף קיח:

גמ' לא קריתי לאשתי אשתי כו'. נ"ב יש לו רמז מבואר בתורה כי בדברות ראשונות הקדים בית לאשה ובאחרונות הקדים האשה לומר לך ששוות הן. כדאמרינן בעלמא גבי משה ואהרן שפעם מקדים זה ופעם זה ללמדך ששקולים הם. גם בשורי שדי יש שם רמז קצת שבראשונות השמיט שדהו ובאחרונות פרשו ועיין בס' אם לבינה בס"ד:

דף קיט.

גמ' ר"ה מדליק שרגי. נ"ב דילמא בשעה שהיה שרוי בלא אשה ושהיתה חולה ויולדת או בסבת מקרה או שהיה מדליק נרות הרבה (ועי' רש"ל):

שם בסייניה. נ"ב חברו לקמן דקל"ח ע"ב:
שם שבבבל במה הן זוכין. נ"ב שאין שם מעשר הארץ ומכאן שמעשר כספים אינו מד"ת ולא חובה כלל (עי' בביצה ל"ב ב' עתירי בבל כו' ולק"מ) עמ"ש בס"ד במטה זהב דמס"ה:

דף קיט:

אע"פ שא"צ אלא לכזית. נ"ב סתמא כמ"ד (רפ"ז דברכות. ועתוס' שם מ"ט ב') מזמנין על כזית וה"ה למברכין ועי' חלם לשובע מו"ק סי' ר"י (א"א מהא לחוד יש לדחות אלא הראיה נכונה ע"פ הסוגיא דברכות מ"ט ב' אלא מעתה שבתות וי"ט דלא סגי דלא אכיל כו' ועתוס' שם ודוק):

דף קכא:

גמ' ותיפוק ליה כו'. נ"ב תלמודא הוא דאסקה הכי. לא אבין ולא רחב"ר קאמרי להא:
שם ונחש שבא"י. נ"ב צ"ע אי לבר מירושלם ץ דהא תנן פ"ד דאבות לא הזיק נחש ועקרב בירושלים מעולם. איברא למסקנא דגמרא ספ"ק דיומא נסי דקבעי לא קחשיב. ועמ"ש שם בעץ אבות:
שם ועמד ניותי אחד והרגו. נ"ב בשבת היב מעשה:
רש"י סד"ה בנשופין. שונאו. נ"ב הוא סתם אדם כמ"ש ואיבה אשית:

דף קכד.

גמרא קנים טעמא מאי משום אעפושי בהאי פורתא כו'. נ"ב ש"מ מיהא דיחוד לא מהני להו. ועמ"ש בס"ד בפרק תולין דק"מ ע"ב:
שם דאפשר "לפרנסה". צ"ל בפרנסה. וכן בפעם השני:

דף קכד:

בריתקא. צ"ל בריסתקא:
שם שקל חספא כו'. נ"ב ע"ל (דקמ"א א') (ועב"י בסי' ש"ב והביאו הגר"א שם בס"ק י"ח):

דף קכז.

גמ' והשכמת בית המדרש. נ"ב צ"ל דמיירי במושיבי בה"מ (ע"ל דקי"ח ב') אף שהן עצמן אינן לומדים ודומיא למגדל בניו לת"ת וק"ל:

שם עושה אותם. נ"ב שתי מלות אלו תוספת באור על לשון המשנה הוא ובגליון היה כתוב והכניסוהו בפנים. ועי' בברכות (י"א ב') תוס' ד"ה שכבר נפטר בא"ר שאף בלשון ברייתא כ"ה הגרסא. וכלשון אר"י הנ"ל. ובמשנה דפאה בכ"ה כה"נ שאדם אוכל:

דף קכז:

תן לי שכרי ואלך ואיזון. נ"ב נ"ל צ"ל ואוזין בפלס אושיב:

שם ועמו משוי ג' חמורים כו'. נ"ב פשוט שהביא כל המשוי דורון לשכיר שהשהה לו שכרו. וש"מ כה"ג לית ביה משום אגר נטר:

שם חלץ תפליו ברחוק ד"א. נ"ב הניחם שם במקום צנוע:

שם בשעה שנעלתי במה חשדתוני אמרנו שמא כו'. נ"ב ש"מ כה"ג לית ביה משום יחוד. וא"ל שמא היו שם עבדי דמטרוניתא והיא הקפידה שלא יביא תלמידיו משום כבוד עסק מלכות חדא דאין הלשון משמע כך ובדבר מלכות גם עבדיה לא הוו רשאים לעמוד שם. ועוד מאי חשדא איכא וא"נ בפריצי לעולם איכא משום יחוד אפילו בעשרה. אלא משום דכה"ג לא גזרו:

דף קכט.

גמ' לשקול זוזא מכא. נ"ב נ"ל שיוצא ע"י הדחק ועמ"ש בשור שנגח (ל"ז א'):

דף קכט:

גמ' פורסא דדמא כל תלתין יומין. נ"ב צ"ב מאיזה זמן מתחיל ומפירש"י נראה קצת דמבן עשרים (לרדוף) קחשיב. וכל עשרים שנה עומד הכח בערך אחד. ואין כך דעת הרופאים. אף אין טבע מקומות הללו דומה לשל מקומותם של חכמי הגמרא. לכך שאין דמיון לטבען של כני אדם עכשיו עם הקדמונים:

דף קלא.

רש"י ד"ה אלא אמר ר"א טעמא. נ"ב דרב:

שם דרב. צ"ל דלרב:

דף קלב.

גמרא (**ריש ע"א**) **שכן אם עבר זמנה**. נ"ב של מצוה:

דף קלג:

גמ' אלא אמרי נהרדעי רבנן כו'. נ"ב איכא דעדיפא בנזיר (דמ"ב ע"ב) ומבואר במס' שמחות דלד"ה כהן הקובר את מתו מקבר מתים אחרים כל זמן שלא פירש (אבל באמת אין זה ענין לכאן וק"ל):
שם שב מינאי תרבא. נ"ב עפירש"י וק"ל דהוי"ל למימר מנתא. אבל מינאי נראה שהוא לשון מינים. לכן כמדומני שר"ל שבע מיני חלב כגון של שור ושל איל ושל עז וכבש וצבי ואיל ויחמור:

דף קלה.

גמ' אמר ר' אסי. נ"ב בראש"ש גרס אמר רבה אמר ר' אסי והכי מוכח מדאמר ליה אביי שלא ראה את ר' אסי:
תוד"ה לא נחלקו. מאי נ"מ אם לא מלו אותו ב"ד לא יהא אלא כו'. נ"ב עמ"ש בהחולץ:

דף קלו.

גמרא צוורוניתא. נ"ב עתוס' שצ"ל בדלי"ת וכה"ג בכמה דוכתי:

דף קלז:

גמ' והמברך כו'. נ"ב מי שמזומן לכך ע"פ האב או האם או ע"פ ב"ד לא המוהל דווקא כמנהגנו. אלא אברא מוכח קצת שהיו נותנין לאחר לברך. לזכות לרבים במצות:
שם צוה. נקוד מלת צוה בחירק תחת הצד"י (דלא כהש"ך ביו"ד סימן רס"ה ס"ק ה'. וכ"ה בסדורו של ר"ע גאון ובבעל העיטור הלכות מילה בשם ר"ה גאון):

דף קלח.

גמ' ואסלא. נ"ב וחברו בפ"ק דעירובין (יו"ד ב') בעי"ן:

דף קלח:

סיאנא. נ"ב חבברו בכל כתבי (לעיל קי"ט א' וערש"י שם) לחד גי' גבי יוסף מוקר שבי:
שם אמרו עתידה אשה שתטול כו'. נ"ב לא ידענו לאימת אי לדידן הליכא האידנא ובטלה טהרה לגמרי עד יעמוד כהן לאו"ת ואז כבר ימצא לנו מורה צדק. ונראה לפי שבימיהם עדיין היתה טהרה בא"י כדאי"ע (חגיגה כ"ה א' נדה ו' ב') חברייא מדכן בגלילא. כ"ש

בזמן התנאים אף אחר חורבן הבית שהיו מי חטאת מצוים והיו נוהגין לאכול אפילו חוליהם בטהרה ועתידות זה כבר נתקיים בעו"ה ולא בזו בלבד:

דף קלט.

גמ' במקום אחד. נ"ב בשום מקום:

שם שלחו לי' כו' אדאזיל. נ"ב שנוחא:

שם ר"ט אומר אין כלאים בכרם. נ"ב לכאורה משמע לר"ט דין אילן יש לו א"כ חייב גם בערלה. וזה דבר תימה שהרי ודאי הוא מין זרע שאין שרשיו מתקיימין בארץ וצריך לזרעו בכל שנם. ונראה דלר"ט לאו אילן הוא ולא מין פרי האדמה כיון שאין לו שורש בארן. וכדס"ל לר"ז בפב"מ (עירובין כח:) דמאוירא קרבי ואית ליה דברכתו שהכל (ועיין בתוספתא ספ"ג דכלאים):

דף קמ:

גמ' קניא ממנה אסיר. נ"ב קאי ליה ר"ח בשטת רבה לעיל דקכ"ד א' דאפילו יחוד לא מהני לקנה ולא משוי ליה כלי (ועי' מג"א סי' ש"ח ס"ק ל"א):

שם לא תיכלון נהמא כו'. נ"ב צ"ל לחם לבדו שלא בסעודה. שהרי אוכלת עמו אפילו במשרה ע"י שליש למ"ד (ספ"ה דכתובות וע"ש):

רש"י ד"ה אציפתא חדתא. ולחלוחית הגמי מבלה הבגדים. נ"ב גם מסרטן:

דף קמא.

גמרא בפומא דשישא. נ"ב נראה שהוא כמו אשישה גרבא דחמרא (פסחים ל"ו ב'):

דף קמב:

רש"י ד"ה אבר יונה חי (**בלא**). נ"ב הגהה זו איני יודע מה טיבה דהא ג"כ הוה חזי לאומצא כדלקמן וכן פירש"י לעיל (ק"מ ב') בתליא דבישרא דבשר מליח הוא משום דחזי לאומצא. יעב"ץ (וע"ל קכ"ח א' וברשב"א שם):

דף קמה.

גמ' (**כלו כליותי בחקי וגו'**) נמחק:

שם "דריסת" זיתים. נ"ב נ"ל דריכת גרסינן וכ"נ מפרש"י:

רש"י סד"ה הוי תנאי כו' שטר. נ"ב דומיא דמשטר קשטר ליה בכותח הבבלי (פסחים מ"ד א' נזיר ל"ו ב'):

דף קמה:

גמ' מהו רב "אמי". נ"ב י"ג אתי:
שם מפני שלא גלו. נ"ב והא דשל מדבר עזה שמנים. אע"ג דעזה ודאי א"י ומכבוש ראשון הוא כדכתיב. מ"מ מאחר שחזרה לפלשתים ולא נתישבו בה ישראל בימי בית ראשון. לא נגזר גלות על עוף ובהמה יותר מעל יושבי הארץ ההיא שלא היו בכלל גזרת אותו הגלות:
שם אמר ר' יוחנן כולן חזרו חוץ כו'. נ"ב ר"י לטעמיה דאמר הכי בפ"ק דקדושין (י"ג א') שקשין לעולם מדור המבול. ואע"ג דהכא נמי לא כתיב אלא מעוף עד בהמה סמיך אקרא דכתיב גם דגי הים יאספו:

דף קמו:

גמ' מרזב. נ"ב תרי מלין מר זב. מר (מלשון) כמר מדלי (ישעיה מ') טפה. זב שם:
שם סדיא. נ"ב כמו סעדיא (העי"ן מובלעת וכמוה הרבה בלשון גמרא מברא וזולת) ע"ש שנשען ונסער עליו בערס ומשכב:

דף קמז.

במשנה ומביאין אותן. צ"ל אותה:

דף קמז:

גמ' אמר החרש היה לבם. נ"ב נזדמן לו שבוש זה לרמז על עשרת השבטים שמשכו ביין את בשרם על כן הקשיח לבם מיראת ה' ותורתו ונעשו כתרשים בשר:

דף קמח:

גמ' ליתן ליה ולתבעיה אמר לא בעינא. כצ"ל:

דף קמט.

גמ' אין רואין במראה בשבת ר"מ מתיר. נ"ב בנקבה או בצריך לכך ובאיסורא דלא ילבש גבר ש"א לא קמיירי (ועתוס' בע"ז כ"ט א'):

דף קנ.

גמ' ארי זכר. נ"ב הוא פרא ואכזר יותר מקבת:

דף קנא:

גמ' אלא ימי המשיח שאין בהן לא זכות. נ"ב יפה פרש"י ומוכרח כי א"א שתבטל חובת קיום התורה בכללה. עמ"ש ספ"ד דר"ה בס"ד:

שם מכאן ואילך אפילו מליא "כאכסנא". כצ"ל (וכן ברש"י) ונ"ב כמנור אורגים (שמואל ב כא) מתורגם כאכסן דגרדאי:

שם לא הוה קא בכי עלה. נ"ב מכאן משמע דהא דאמרינן (מ"ק כ"ז ב') שלשה לבכי לאו לחיובא אתמר אלא שלא להוסיף בלבל. וי"ל דר"ח זקן הוה ההיא שעתא או חלוש בעיניו שהיה יודע שמזקת לו הדמעה ואנוס ודאי פטור:

דף קנב.

גמ' א"ל ההוא גוזאה. נ"ב לשון כרות כמו (לעיל ק"נ ב' וש"מ) למיגז ליה אסא. והסריס ביציו כרותין:

שם לקרחינאי. נ"ב שם מקום בהודו (ועי' רש"ל):

שם לגוזניא. נ"ב שם מקום סמוך לנהר גוזן:

שם חזייה דלא סיים מסאניה. נ"ב אולי מחמת אונס שמא מכה היתה ברגלו (ועי' רש"א):

שם תלת שמעת. נ"ב נ"ל כמו תשמע:

שם משים שלום בבית בטל. נ"ב לכן הוכרח להשאר בבית שלא יגרום מריבה ולא יוכל לפייסה:

שם כי מטא להאי קרא נגיר. נ"ב משום שלום בית כדלעיל. ודביתהו תקיפא כמ"ש בפ' הבע"י (יבמות ס"ג א'):

רש"י סד"ה סלעים כו' "שזקנתי". צ"ל מזקנתי:

דף קנב:

גמ' אין שלום אמר אלהי לרשעים. כצ"ל ונ"ב והוא בישעיה סוף סי' נ"ז ובמ"מ הפסוקים לא ציין נכונה כי הוא דבר למד מענינו שגם הפסוק יבוא שלום הוא בפרשה הנ"ל וכל הענין מדבר מזה משא"כ בסי' מ"ח:

דף קנג.

גמ' בפתאום. נ"ב כך נמצא בכתוב בפתאום היה הדבר:

דף קנד:

רש"י ד"ה שתים בידי אדם כו' דבכמה דוכתי תנן כו'. נ"ב ואית ליה קרא נמי ויעשו להם סוכות איש על גגו (נחמיה ח):

דף קנה.

רש"י ד"ה זירין דארזא כו' "שמזרזין" צ"ל שמזרדין:

דף קנו:

גמ' א"ל אבלט לשמואל האי גברא כו'. נ"ב שמא ידע אבלט מזל מולדו של האיש ההוא שהיה מכירו:

שם כי קא שקלא לה הוה קא סריך כו'. נ"ב נ"ל פירושו הנחש היה מת ע"י שתקעה הטס בעינו וכשנטלה התכשיט מחור הכותל נמשך הנחש עם הטס שהיה תקוע בעינו ובא אחריה כלומר עם נטילת הטס:

רש"י ד"ה מדכרכי דזוזי כו' זוזי כו'. נ"ב ובפ"ק (י"ט ב') מפרש לשון זוג ולפי' הגאונים גרס זיווי:

דף קנז.

גמ' ההיא כר' יוסי. נ"ב נ"ל לגרוס בר' יוסי בבי"ת ופירושו דתני ומסיים בה ד"ר יוסי בר"י:

שם חד אמר בכל השבת. נ"ב מסכת שבת (ועי' ברמב"ן ורשב"א ור"ן):